

УДК: 930=161.2(091)(4-015) "1914-1939"

Бойко-Гагарін Андрій Сергійович

кандидат історичних наук
провідний науковий співробітник
сектору нумізматики, фалеристики, медальєрики та боністики,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)
boiko.gagarin@gmail.com

Andrii S. Boiko-Haharin

Candidate of Historical Sciences (PhD),
leading researcher,
Sector of numismatics, faleristics, medals and bonistics,
The National museum of Ukrainian history
(Kyiv, Ukraine)

ФАЛЕРИСТИЧНІ ПАМ'ЯТКИ ПЕРЕМИШЛЯ В КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

FALERISTIC ITEMS OF PEREMYSHL IN THE COLLECTION OF THE NATIONAL MUSEUM OF UKRAINIAN HISTORY

Анотація

У статті розглянуті відзнаки, пов'язані з історією міста Перемишля часів Австро-Угорщини, Регентського королівства Польського та Другої Речі Посполитої, включені до каталогів польських патріотичних відзнак. Ці пам'ятки фалеристики, що перебувають у складі "Празької колекції" нумізматичного зібрання НМІУ, досі не досліджували окремо в контексті історії Перемишля.

У першій половині XX ст. місто і його жителі зазнали важких випробувань. У численних пам'ятках фалеристики йдеться про безперервні бойові дії, голод, часті зміни влади та перехід міста від однієї держави до іншої. Наявні у колекції Національного музею історії України відзнаки відображають складні політичні відносини між австрійцями, українцями, угорцями, поляками та росіянами.

В статті описані відзнаки на кепі австро-угорських військ, патріотичні знаки часів Першої світової війни (доповнені матеріалами тогочасних газет), відзнаки періоду Регентського королівства Польського, зокрема патріотичні бейджі та відзнаки місцевої поліції.

Зі здобуттям Польщею незалежності і формуванням Другої Речі Посполитої з'являються пам'ятні відзнаки, присвячені подіям минулих воєн. У колекції музею представлені декілька різновидів відзнаки "Зірка Перемишля"; зокрема, до наукового обігу введені раніше невідомі взірці цих знаків.

Ключові слова: Перемишль, предмети фалеристики, Перша світова війна, Галицька битва, польські правоохоронні органи, відзнака на кепі, Польсько-українська війна.

Summary

The article deals with the faleristic items associated with the history of the city of Peremyshl of the times of Austro-Hungary, the Regency Kingdom of Poland and the Second Polish Republic, which are included to the catalogues of Polish patriotic badges. These items, which are the part of the "Prague collection" in the collection of the NMUH, have not been studied in the context of the history of Peremyshl.

The first half of the 20th century was accompanied by severe trials for Peremyshl and its inhabitants. Almost permanent fighting, hunger, frequent change of power and the transition of the city from one state to another are immortalized in numerous faleristic items. The honor badges in the collection of the NMHU tell us about the hard pages of Peremyshl's history and the complex political relations between the Austrians, Ukrainians, Hungarians, Poles and Russians, whose interests were constantly changing around the city.

The article describes the distinctions on the cap badges of the Austro-Hungarian troops, as well as the patriotic badges of the First World War, supplemented by materials from newspapers of that time. Continuing an overview of the medals of the Regency Kingdom of Poland, we included the patriotic badges and decorations of the local police.

With gaining of independence by Poland and the formation of the Second Republic memorable badges devoted to the events of the past wars appeared. In the museum's collection there are several categories of the medal "The Star of Peremyshl". Previously unknown examples of these badges are introduced into scientific circulation for the first time.

Key words: Peremyshl, faleristics items, WWI, Galician Battle, Polish police, the cap badges, the Polish-Ukrainian War.

Фондова збірка НМІУ нараховує більше 1 млн од. зб., з яких близько 120 тис. пам'яток (монет, настільних медалей, паперових грошей, цінних паперів, печаток, торгового інвентарю, жетонів тощо) зберігаються в секторі нумізматики, фалеристики, медальєрики та боністики. Зокрема, в колекції наявні близько 12,5 тис. орденів, пам'ятних відзнак та значків. Серед групи фалеристики на окрему увагу заслуговують відзнаки та патріотичні бейджі, передані з Центрального історичного

архіву УРСР, що належали до колекції Музею визвольної боротьби України в Празі та Українського вільного університету в Празі (в радянській історіографії відомий як “Український буржуазний університет у Празі. Музей визвольної боротьби України у Празі”), який існував у 1925–1948 рр. До зібрання НМІУ було передано зібрану протягом 1920–1930-х рр. унікальну колекцію музею – близько 1700 пам'ятних відзнак, які відображають події кінця XIX – першої половини XX ст. української, польської, білоруської, австрійської та російської історії, зокрема політичні, релігійні¹, соціальні та військові. До початку Другої світової війни колекція музею нараховувала понад 1 млн од. зб. Внаслідок бомбардування Праги 14 лютого 1945 р. військово-повітряними силами США частина колекції була знищена або пошкоджена. Вцілілі колекції були вивезені до СРСР, а музей у Празі було розформовано. Прикметно, що всі відзнаки, отримані НМІУ, були прийняті під одним інв. № МДМ–1 431 та умовно названі “Празька колекція”. До загального інв. номеру значно пізніше були додані окремі номери кожного знаку. Це свідчить про таємність вивезення колекцій до СРСР. Відсутність протягом тривалого часу детальних описів і вивчення колекції була спричинена необхідністю зберегти її від знищення, адже в її складі є заборонені та переслідуювані за Радянської доби матеріали. У збережених пам'ятках відображені процеси національно-визвольної боротьби народів, колись силоміць приєднаних до могутніх монархічних імперій – Російської та Австро-Угорської².

У цій статті ми розглянемо відзнаки, пов'язані з історією міста Перемишля, які вдалося виявити у складі зазначеної колекції.

Пам'ятки фалеристики, пов'язані з Перемишлем та подіями, що відбулися у ньому в першій половині XX ст., належать до Австро-Угорщини, Регентського королівства Польського та Другої Речі Посполитої. Одним із перших та тривалий час найповнішим каталогом польської міжвоєнної фалеристики вважали фундаментальну працю Здзіслава Весоловського, що вийшла друком у США у 1985 р.³ Нині в Польщі тему предметів фалеристичної патріотики активно досліджують Здзіслав Савіцький⁴ та Войцех Стела⁵, котрі описують патріотичні знаки Перемишля разом із іншими подібними польськими фалеристичними пам'ятками. В попередніх дослідженнях ми розглядали тематику відзнак Перемишля, публікуючи знаки польських правоохоронних органів із колекції НМІУ⁶. Відзнаки, пов'язані з Перемишлем, тривалий час не досліджували окремо в контексті самого міста, будучи включеними до загальних каталогів польських патріотичних відзнак. Саме тому пропонуване дослідження є актуальним, оскільки вперше об'єднує фалеристичну спадщину міста Перемишля в одній роботі, а також вводить до наукового обігу раніше невідомі факти.

Перемишль (пол. Przemyśl) – одне з найдавніших міст Польщі, що простяглося на відстані 12 км від українсько-польського кордону. Місто є повітовим центром Підкарпатського воєводства, лежить на річках Сян і Вігор на перетині важливих залізничних та автомобільних шляхів.

На початку Першої світової війни Перемишль був потужною австро-угорською фортецею, де у 1914 р. було розміщено 140 тис. солдатів. У місцевій газеті “Перемиський Вістник” від 13 березня 1914 р. повідомляється про наявність достатньої кількості припасів (жита, ячменю, кукурудзи), що продаються населенню за доступною ціною (рис. 1)⁷.

Австрійське командування було впевнене в неприступності фортеці в Перемишлі: ще до початку наступу російських військ було заплановано створення монументу захисникам міста, у розробці якого брали участь офіцери фортеці, зокрема, художники, як повідомляє “Черниговское Слово”⁸. Нині проект цього пам'ятника експонується в Музеї історії м. Перемишля (рис. 2).

Але під час Галицької битви російські війська до 21 вересня 1914 р. зайняли майже всю східну Галичину та Чернівці, взявши в облогу фортецю в Перемишлі. У 1915 р. після тривалої облоги фортеця капітулювала. Звістку про це радісно сприйняли галицькі русофіли. 23 квітня 1915 р. газета “Черниговское Слово” опублікувала карикатуру, що висміювала гнів імператора Франца-Йосифа (рис. 3)⁹, груди якого прикрашає орден у вигляді мальтійського хреста з мечами. Можна припустити, що це – зображення ордену Святого Іоанна Єрусалимського або ордену Королівства Пруссії.

Для відзначення учасників Галицької битви майстерня братів Шнайдерів у Відні виготовила пам'ятну круглу відзнаку з зображенням у центрі солдата з шаблею та дівчини, що кладе квіти на могилу загиблих (рис. 4). В колекції НМІУ є 3 такі відзнаки з дещо відмінним штампом виробника (BRÜDERS CHNEIDER WIEN 5 та BRÜDERS CHNEIDER WIEN V), імовірно, виготовлених різними виробничими підрозділами майстерні або такими, що походять з різних партій. Під малюнком в центрі кожної відзнаки нанесений нерозбірливий підпис, що, можливо, належить художнику – автору малюнка. Кругова легенда знаку DEM ANDENKEN DER HELDENMUTIGEN VERTEIDIGER MITTEL GALIZIENS. 1914 – PRZEMYSL – 1915 перекладається як “На подяку героїчним захисникам центральної Галичини. Перемишль, 1914–1915”.

Традиційно солдати австро-угорської армії носили на військовому головному уборі патріотичні відзнаки – нім.

1 Бойко-Гагарін А. С. Релігійні мотиви польських патріотичних відзнак 1914–1939 рр. // Матеріали П'ятнадцятої міжнародної наукової конференції “Церква – Наука – Суспільство: питання взаємодії” (м. Київ, 29 травня – 3 червня). – Київ, 2017. – С. 181–183.

2 Бойко-Гагарін А. С. Відзнаки українських спортивних організацій кінця XIX – початку XX ст. у колекції Національного музею історії України. Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 3. – Київ, 2018. – С. 231–238.

3 Wesolowski Z. P. Polish Orders, Medals, Badges and Insignia, Military and Civilian decorations 1705–1985. – Miami, USA, 1985.

4 Sawicki Z. Symbolika polskich organizacji bezpieczeństwa. – Warszawa, 2011.

5 Stela W. Polskie odznaki honorowe i pamiątkowe 1914–1918&1918–1921 (wojny o granice państwa). – Warszawa, 2001.

6 Бойко-Гагарін А. С. Символіка польських правоохоронних органів 1915–1939 років в колекції НМІУ // Materiały konferencji “V Forum Numizmatyczne: Polska – Wschód: Mennice i Banki. W 100. Rocznice utworzenia Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej”. – Augustów, 2017. – S. 39–50.

7 Перемиський Вістник. – Ч. 6. – 13 березня. – Перемишль, 1914. – С. 5.

8 Пам'ятник защиты Перемышля. – Черниговское Слово. – № 2 394. – 9 апреля. – Чернигов, 1915. – С. 3.

9 Франц-Йосиф после падения Перемышля. – Черниговское Слово. – № 2 406. – 23 апреля. – Чернигов, 1915. – С. 3.

Karpenabzeichen, або “відзнака на кепі”. В архівних документах згадується також назва “військові значки”¹⁰. Відзнаки на кепі зображали портрети імператора, командувачів армії Австро-Угорщини, визначали належність солдатів до тієї чи іншої лінії фронту, військової одиниці, а також роду військ тощо. Для солдатів Російсько-Австрійського фронту було виготовлено низку відзнак, присвячених боям у Буковині, Галичині (зокрема у Львові), на Дністрі, Пруті та Бугу тощо. Відомий фалерист Янеш Швайцер описав відзнаку у формі геральдичного щита із загостреним низом та заокругленим верхом (рис. 5), із зображенням у центрі коменданта фортеці в Перемишлі – Германа Кусманека фон Бургнойштедтена (рис. 6)¹¹.

У зібранні музею представлена аналогічна відзнака 1914–1916 рр. на кепі (рис. 7), закріплена на стрічці медалі “За військові заслуги” 1922 р. (рис. 8). Можна припустити, що стрічку було прикріплено після Першої світової війни помилково або за особистим бажанням власника відзнаки. До речі, коменданта фортеці зображено у військовій формі, а на комірці мундиру, крім гудзиків, видно верх стрічки ордену Залізної Корони, кавалером якого він був. Дві відзнаки цього ордену (з мечами та без) також є в колекції НМІУ (рис. 9).

5 листопада 1916 р. німецькі та австро-угорські губернатори у Сандомирському палаці проголосили утворення Королівства Польського, що спричинило невдоволення в Антанті та російського імператора Миколи II Романова. Окупаційну політику Німеччина та Австро-Угорщини у Польщі здійснювала Регенційна рада. Патріотичні відзнаки цього періоду висвітлюють німецьке регентство у Польщі як своєрідне відродження державності, що супроводжувалось активізацією розбудови інфраструктури в країні.

Відновленню незалежності Польщі присвячено низку відзнак, зокрема, представлених на аукціонах DESA¹² та WCN¹³. На одній із них (автор – Йозеф Вілк) у лавровому вінку зі стрічками зображено твердиню у Перемишлі, над якою, під короною, летить орел. У зібранні НМІУ такі відзнаки представлені в жовтому (рис. 10) та сірому (рис. 11) металі із застібками-шпильками.

Останні роки життя Й. Вілк жив у Перемишлі у будинку на вул. Олександра Дворського, 46, що зберігся донині (рис. 12).

В умовах Першої світової війни актуальним було забезпечення правового порядку в суспільстві, запобігання злочинності, процвітання якої сприяли соціальні катаклізми війни та погіршення умов життя більшості населення охоплених бойовими діями територій. Правоохоронні органи у Польщі пройшли складний шлях перетворень, формуючись та розформовуючись, змінюючи назви та командувачів, а відповідно – і обмундирування, що відображено у відзнаках та ідентифікаційних атрибутах.

Після розпаду Російської імперії була створена Цивільна гвардія, згодом переформатована на Міську міліцію, відтак – на Державну поліцію з філіями у регіонах, яка проіснувала до початку Другої світової війни, здійснивши разом із військами опір наступу німецьких та радянських окупантів. Після поразки та окупації Польщі більшість поліцейських та правоохоронців було страчено або позбавлено волі в концетраційних таборах.

У колекції НМІУ зберігаються відзнаки та кокарди регіональних відділів органів правопорядку: Малопольської цивільної гвардії Кракова-Подгужи; Міської цивільної гвардії Львова, Цивільної міліції Любліна, а також Цивільної гвардії Перемишля (рис. 13)¹⁴.

Знову польським місто стало в 1918 р. 1 листопада 1918 р. – після збройного виступу об’єднаних польських підпільних військових організацій під командуванням сотника Ч. Мончинського за підтримки варшавського уряду проти української влади у Львові. Польські повстання у Дрогобичі, Самборі, Перемишлі та інших містах на початку листопада 1918 р. були ліквідовані українськими військами. Повстання у Львові спричинило війну між Польщею і ЗУНР. Військову допомогу польському повстанню до кінця 1918 р. надавала переважно польська Західна Галичина, а з січня 1919 р. – польська держава. Перемогу Польщі в цій війні у 1919 р. здобули сформовані у Франції для війни з більшовиками дивізії генерала Юзефа Галлера.

Важливим епізодом Українсько-польської війни стала Битва за Перемишль – військове протистояння між Українською Галицькою армією (УГА) та Польською організацією військовою (POW). Битва почалася 1 листопада 1918 р. після того, як австрійський губернатор оголосив про передачу міста полякам, з сутичок, що призвели до арештів українських мітингувальників та вбивства семи студентів. 11 листопада поляки, отримавши підкріплення, почали обстріл українських позицій, витіснивши їх до Хирова і Любачева. Перемога у битві за Перемишль вирішила долю битви за Львів, куди 20 листопада була направлена на допомогу полякам військова група. Перемога під Перемишлем стала одним із вирішальних факторів відступу 22 листопада військ УГА зі Львова, де 1–21 листопада точилися бої.

У колекції НМІУ представлена пам’ятна відзнака офіцерського легіону Перемишля (пол. Legia oficerska Przemyśl) (рис. 14), що брав участь у боях за місто.

Учасникам боїв за Перемишль, що тривали з 1 листопада 1918 р., вручали відзнаку “Зірка Перемишля”, яку виготовляли у Львові у гравіювальній майстерні Євгеніуша Маріуша Унгера, який разом із Варшавським монетним двором та польськими посередниками виготовляв (штампував) патріотичні та пам’ятні значки, військові відзнаки та ін. Вироби

10 Справа про розслідування нападу бувших добровольців румунської армії на дільничних Дирекції міської поліції міста Чернівці за носіння ними австрійських медалей та військових значків. – *Державний архів Чернівецької області*. – Ф. 38 (Секретна частина. Квестура поліції м. Чернівці 1918–1924 рр.). – Оп. 1. – Спр. 9. – 16–17 березня 1919 р.

11 Švajncer J. Österreich-Ungarn für Kollektionäre. Militaria Slovenika / Janez J. Švajncer. – Ljubljana, 1991. – S. 28.

12 *Dziela Sztuki i Artyki*. Archiwum / [Electronic resource]. – Access mode: www.desa.art.pl/index.php.pozycja=17248, Aukcja 115, Pozycja 93;

13 *Warszawskie Centrum Numizmatyczne*. Archiwum. [Electronic resource]. Access mode: <http://wcn.pl/archive/133816>

14 *Бойко-Гагарін А. С.* Символіка польських правоохоронних органів ... – S. 39–50.

майстерні Є. М. Унгера мають на звороті клеймо “E. M. UNGER. LWOW”, або маленьку монограму на полі знаків “e-U”. Відзнаки “Зірка Перемишля” (кожна з яких на звороті мала вибитий пуансоном номер) носили на червоно-білій стрічці (рис. 15)¹⁵.

На знаку, що має вигляд зірки (5 променів якої виходять на 2, 4, 6, 8 та 10 годин за годинниковою стрілкою), у вінку зображено панораму Перемишля та міський герб: щит (у вигляді картуша із закрученими краями) з крокуючим вліво ведмедем під хрестом. Вище щита зображена корона. Внизу напис: **OBRONCOM PRZEMYSLA. 11.XI.1918–16.05.1919.** (укр. “Захисникам Перемишля”).

У колекції НМІУ представлені 4 літі відзнаки “Зірка Перемишля” великого розміру (54×44 мм). Серед знаків наявний зразок з вушком без стрічки (рис. 16) із клеймом виробника та номером вручення “1 607”. На одному знаку номер вручення відсутній (рис. 17), проте є старий інвентарний номер “228”, походження якого на цьому етапі дослідження встановити важко. Обидва вказані знаки виготовлені з білого металу.

Також серед знаків цього типу в колекції музею наявний знак із втраченим вушком, а також виготовлений шляхом покриття поверхні знаку металом білого кольору. Для кріплення знаку до одягу припаяно штифт із саморобною цинковою круглою гайкою із 12-ма заокругленими променями та голкою (рис. 18).

На звороті відзнаки, виконаної з металу коричневого кольору, немає будь-яких позначок та елементів кріплення (рис. 19).

Польські дослідники З. Веселовський¹⁶ та В. Стеля¹⁷ детально описали відзнаку “Зірка Перемишля”, також її описи можна знайти в мережі Інтернет та на сторінках каталогів аукціонів в сучасній Польщі¹⁸. Але серед вивчених матеріалів нам не вдалося виявити відзнаки “Зірка Перемишля” із кріпленням на одяг за допомогою штифту та гайки, а також суцільно мідних знаків.

З високою ймовірністю можна припустити, що знак із міді є пробною відливкою, адже подібні артефакти є в “Празькій колекції”. Маючи два виявлені зразки технічного тестування обладнання майстерні, можна припустити факт збирання частини колекції у Львові у самих виробників нагород.

Однією з ключових подій Радянсько-польської війни 1919–1921 рр. стала Варшавська битва (13–25 серпня 1920 р.), відома як “Диво на Віслі”, в якій польське військо спільно з українськими військовими загонами змогли зупинити наступ переважаючих сил Червоної армії на Захід. Перемога у Варшавській битві привела до збереження незалежності Польщі, до складу якої, згідно з Ризьким мирним договором, увійшли землі Західної України та Західної Білорусі.

У міжвоєнний період у Другій Речі Посполитій виготовляли численні патріотичні відзнаки, присвячені розбудові аграрної та промислової інфраструктури, військовим та політичним організаціям, підпільникам, видатним діячам, освітнім організаціям, містам та регіонам Польщі. Окрему серію становлять значки у вигляді щита з прямокутним верхом та загостреним низом, виконані з жовтого металу з емалевим покриттям різного кольору. У колекції НМІУ наявні такі знаки з гербами Варшави, Кракова, Галича, Львова та Перемишля (рис. 20).

У 1938–1941 рр. Перемишль входив до складу Української РСР, а після завершення Другої світової війни місто, за рішенням уряду СРСР, його повернули Польщі.

Отже, перша половина XX ст. супроводжувалася важкими випробуваннями для Перемишля та його жителів. Майже безперервні бойові дії, голод, часта зміна влади та переходи міста від однієї держави до іншої увіковічено у численних пам'ятках фалеристики. Представлені в колекції Національного музею історії України відзнаки розповідають нам про важкі сторінки історії Перемишля та складні політичні відносини між австрійцями, українцями, угорцями, поляками та росіянами, інтереси яких стикалися у цьому місті. Пам'ять про трагічні події минулого допоможуть уникнути повторення подібного в майбутньому.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Музейні матеріали

1. НМІУ. – Відзнака на кепі із зображенням Германа Кусманека фон Бургнойштедтена. – Інв. № МДМ–1 431–1 431.
2. НМІУ. – Відзнака на кепі із зображенням Германа Кусманека фон Бургнойштедтена зі стрічкою від медалі “За військові заслуги” 1922 р. – Інв. № МДМ–1 431–248.
3. НМІУ. – Австро-Угорщина, орден Залізної Корони з мечами та без. – Інв. № МДМ–316–1 та МДМ–316–2.
4. НМІУ. – Патріотична відзнака до відродження Польщі. – Інв. № МДМ–1 431–667.
5. НМІУ. – Патріотична відзнака до відродження Польщі. – Інв. № МДМ–1 431–668.
6. НМІУ. – Відзнака Цивільної гвардії у Перемишлі. – Інв. № МДМ–1 431–174.
7. НМІУ. – Відзнака “Зірка Перемишля”. – Інв. № МДМ–1 431–239.
8. НМІУ. – Відзнака “Зірка Перемишля”. – Інв. № МДМ–1 431–240.
9. НМІУ. – Відзнака “Зірка Перемишля”. – Інв. № МДМ–1 431–241.
10. НМІУ. – Відзнака “Зірка Перемишля”. – Інв. № МДМ–1 431–242.
11. НМІУ. – Відзнака патріотична з гербом Перемишля. – Інв. № МДМ–1 431–114.

Архівні дані та матеріали газет

- 15 *Warszawskie Centrum Numizmatyczne* / [Electronic resource]. – Access Mode: <http://wcn.pl/archive/158964?q=Odznaka>
- 16 *Wesołowski Z. P.* Polish Orders, Medals, Badges... – #897
- 17 *Stela W.* Polskie ordery i odznaczenia. Vol. IV. – Warszawa, 2014. – S. 268–269.
- 18 *Gabinet Numizmatyczny D. Marciniak.* – Aukcja 4. – 10–12 Luty 2018. – Warszawa, 2018. – # 1 448.

12. Справа про розслідування нападу колишніх добровольців румунської армії на дільничних Дирекції міської поліції м. Чернівці за носіння ними австрійських медалей та військових значків. – *Державний архів Чернівецької області*. – Ф. 38 (Секретна частина. Квестура поліції м. Чернівці 1918–1924 рр.). – Оп. 1. – Спр. 9. – 16–17 березня 1919 р.
13. Памятник защиты Перемышля. – *Черниговское Слово*. – № 2 394. – 9 апреля. – Чернигов, 1915. – С. 3.
14. *Перемишльський Вістник*. – Ч. 6. – 13 березня. – Перемишль, 1914. – С. 5.
15. Франц-Йосиф после падения Перемышля. – *Черниговское Слово*. – № 2 406. – 23 апреля. – Чернигов, 1915. – С. 3.
- Література*
16. Sawicki Z. Symbolika polskich organizacji bezpieczeństwa. – Warszawa, 2011. – 333 s.
17. Stela W. Polskie odznaki honorowe i pamiątkowe 1914–1918&1918–1921 (wojny o granice państwa). – Warszawa, 2001.
18. Stela W. Polskie ordery i odznaczenia. Vol. IV. – Warszawa, 2014. – 481 s.
19. Švajncar J. Österreich-Ungarn für Kollektionäre. Militaria Slovenika. – Ljubljana, 1991. – 281 s.
20. Wesołowski Z. P. Polish Orders, Medals, Badges and Insignia, Military and Civilian decorations 1705–1985. – Miami, USA, 1985. – # 897.
21. *Бойко-Гагарін А. С.* Відзнаки українських спортивних організацій кінця XIX – початку XX ст. у колекції Національного музею історії України. Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 3. – Київ, 2018. – С. 231–238.
22. *Бойко-Гагарін А. С.* Релігійні мотиви польських патріотичних відзнак 1914–1939 рр. // Матеріали П’ятнадцятої міжнародної наукової конференції “Церква – Наука – Суспільство: питання взаємодії” (м. Київ, 29 травня – 3 червня). – Київ, 2017. – С. 181–183.
23. *Бойко-Гагарін А. С.* Символіка польських правоохоронних органів 1915–1939 років в колекції НМІУ // Матеріали конференції “V Forum Numizmatyczne: Polska – Wschod: Mennice i Banki. W 100. Rocznice utworzenia Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej”. – Auguwstow, 2017. – S. 39–50.
- Інтернет-ресурси*
24. *Dziela Sztuki i Artyki*. Archiwum. [Electronic resource]. – Access mode: www.desa.art.pl/index.php.pozycja =17 248, Aukcja 115, Pozycja 93
25. *Dziela Sztuki i Artyki*. Archiwum. [Electronic resource]. – Access Mode: www.desa.art.pl/index.php.pozycja =13580, Aukcja 106, Pozycja 281
26. *Gabinet Numizmatyczny D. Marciniak*. – Aukcja 4. 10–12 Luty 2018. Warszawa, 2018. – #1 448.
27. *Warszawskie Centrum Numizmatyczne*. [Electronic resource]. – Access Mode: <http://wcn.pl/archive/158> 964.
28. *Warszawskie Centrum Numizmatyczne*. Archiwum. [Electronic resource]. – Access mode: <http://wcn.pl/archive/133816>.

REFERENCES

1. Sawicki Z. (2011) *Symbolika polskich organizacji bezpieczeństwa* [The symbols of the Polish organizations of safety]. Warszawa [in Polish].
2. Stela W. (2001) *Polskie odznaki honorowe i pamiątkowe 1914–1918&1918–1921 (wojny o granice państwa)* [The Polish patriotic and memorial badges 1914–1918&1918–1921. The wars on the borders of state]. Warszawa [in Polish]
3. Stela W. (2014) *Polskie ordery i odznaczenia* [The Polish orders and badges] (Vol. IV) Warszawa, 2014 [in Polish].
4. Švajncar J. (1991) *Österreich-Ungarn für Kollektionäre. Militaria Slovenika* [The Austro-Hungarian for the Collertors]. *Slovak Militaria*. Ljubljana [in German].
5. Wesołowski Z. P. (1985) *Polish Orders, Medals, Badges and Insignia, Military and Civilian decorations 1705–1985*. Miami, USA [in English].
6. *Boiko-Haharin A. S.* (2018) *Vidznaky ukraïnskykh sportyvnykh orhanizatsiy kintsia 19 – pochatku 20 st. u koleksii Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy*. [The badges of Ukrainian sport organizations of the end of the 19th –the beginning of the 20th cent. from the collection of the National museum of the history of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy*. (3), 231–238. Kyiv [in Ukrainian].
7. *Boiko-Haharin A. S.* (2017) *Relihiini motyvy polskykh patriotychnykh vidznak 1914–1939 rr.* [The religion motifs of the Polish patriotic badges in 1914–1939]. Abstract of papers: *Tserkva – Nauka – Suspilstvo: pytannia vzaïmodii*. (pp. 181–183). Kyiv [in Ukrainian].
8. *Boiko-Haharin A. S.* (2017) *Symvolika polskykh pravookhoronnykh orhaniv 1915–1939 rokov v koleksii NMIU*. [The symbols of the Polish police in 1915–1939 from the collection of MNHU]. Abstract of papers: *V Forum Numizmatyczne: Polska – Wschod: Mennice i Banki. W 100 Rocznice utworzenia Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej*. (pp. 39–50). Auguwstow [in Ukrainian].

Перелік ілюстрацій:

- Рис. 1.** Ціни та припаси в Перемишлі 13 березня 1914 р. Газета “Перемишльський Вісник”.
- Рис. 2.** Проект пам’ятника захисникам Перемишля. Автор Йозеф Вілк, 1915 р. Експозиція Музею історії м. Перемишля.
- Рис. 3.** Сатирична карикатура на розгніваного падінням Перемишля імператора Франца-Йосифа I. Газета “Черниговское Слово”.
- Рис. 4.** Відзнака для учасників Галицької битви. Клеймо виробника “Брати Шнайдери у Відні”. Інв. № МДМ–1 431–1 325 / 1 327.
- Рис. 5.** Відзнака на кепі із зображенням Германа Кусманека фон Бургнойштедтена. Інв. № МДМ–1 431–1 431.

Рис. 6. Комендант фортеці Перемишля – Герман Кусманек фон Бургнойштедтен.

Рис. 7. Відзнака на кепі із зображенням Германа Кусманека фон Бургнойштедтена зі стрічкою. Інв. № МДМ–1 431–248.

Рис. 8. Австро-Угорщина, медаль “За військові заслуги” 1922 р.

Рис. 9. Австро-Угорщина, орден Залізної Корони з мечами та без мечів. Інв. № МДМ–316–1 та МДМ–316–2.

Рис. 10. Патріотична відзнака до відродження Польщі. Інв. № НМІУ МДМ–1 431–667. Жовтий метал.

Рис. 11. Патріотична відзнака до відродження Польщі. Інв. № НМІУ МДМ–1 431–668. Сірий метал.

Рис. 12. Будинок у Перемишлі, де останні роки життя мешкав гравер Й. Вілк та меморіальна табличка біля головного входу.

Рис. 13. Відзнака Цивільної гвардії у Перемишлі (за Sawicki Z. Symbolika polskich organizacji bezpieczeństwa ... – S. 103). Сірий метал. Розмір: 69,7×79,2 мм. Інв. № МДМ–1 431–174.

Рис. 14. Пам'ятна відзнака офіцерського легіону Перемишля. Інв. № МДМ–1 431–706.

Рис. 15. Відзнака “Зірка Перемишля” зі стрічкою, 1920 р. Майстерня Є. М. Унгера, Львів. Warszawskie Centrum Numizmatyczne.

Рис. 16. Відзнака “Зірка Перемишля”. Порядковий № 1 607. Інв. № МДМ–1 431–241. Розмір: 42,6×53,0 мм.

Рис. 17. Відзнака “Зірка Перемишля”. Інв. № МДМ–1 431–240. Розмір: 42,6×53,0 мм.

Рис. 18. Відзнака “Зірка Перемишля”. Інв. № МДМ–1 431–239.

Рис. 19. Відзнака “Зірка Перемишля”. Інв. № МДМ–1 431–242.

Рис. 20. Відзнака патріотична з гербом Перемишля (за: Dzieła Sztuki i Artyki. Archiwum. [Electronic resource]. Access Mode: www.desa.art.pl/index.php/pozycja =13580, Aukcja 106, Pozycja 281). Розмір: 17,5×21,85 мм. Інв. № МДМ–1 431 / 114.

Рис. 2

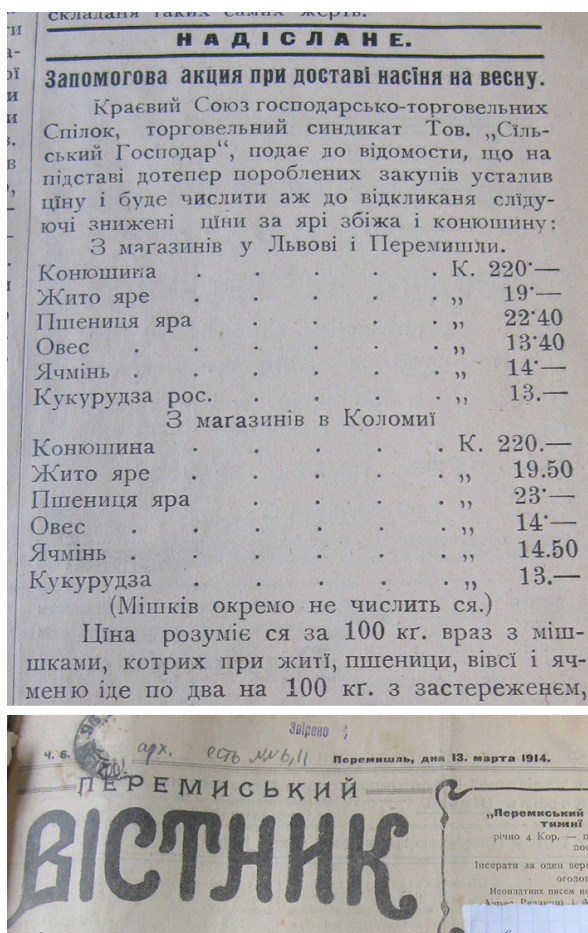

Рис. 1

Рис. 3

Рис. 4

Рис. 5

Рис. 6

Рис. 7

Рис. 8

Рис. 9

Рис. 10

Рис. 11

Рис. 13

Рис. 14

Рис. 15

Рис. 16

Рис. 17

Рис. 18

Рис. 19

Рис. 20